

УДК 347.23

О. Л. МУРЕНКО**РОЗВИТОК ПАТЕНТНОЇ СИСТЕМИ ЯК ФОРМИ ОХОРОНИ ВИНАХОДІВ**

У статті розкрита тема походження такого поняття як інтелектуальна власність, а також досліджено процес розвитку патентно-правової системи, як основи охорони даного виду власності. У процесі розгляду вищезгаданого питання визначено ту чітку відмінність між такими категоріями як «привілей» і «патент». Крім того, відзначено важливість розробленого Венеціанською Республікою Патентного Кодексу 1474 р., Положення якого і на сьогоднішній день простежуються в патентному законодавстві багатьох країн світу.

Ключові слова: інтелектуальна власність, суверен, привілей, об'єкт інтелектуальної власності, патент, законодавство, товарні знаки, Патентний Кодекс.

Вступ. Подальший розвиток світової економіки та економіки кожної країни зокрема неможливе без використання інтелектуального ресурсу. Адже, як показує досвід, найбільш динамічними та успішними галузями є ті, які пов'язані з використанням знань та інтелектуальної власності. Разом з тим, постійний науково-технічний розвиток обумовлює необхідність безперервного еволюціонування патентної системи і адаптації її умов до змін у виробництві.

Тільки дослідження та аналіз розвитку патентної системи як форми охорони винаходів надасть нам можливість виявити прогалини та недосконалості у сучасному національному законодавстві, а також встановити шляхи вирішення цих проблем і, в подальшому, довести до кінця процес гармонізації нашого законодавства з інтересами патентовласників.

Аналіз останніх досліджень та літератури. З метою забезпечення найефективнішої правової охорони, пов'язаної із розробкою нових продуктів відбувається постійні зміни патентної системи та національних патентних законодавств.

На сучасному етапі, патентна система незалежної України є дуже молодою і поки що знаходиться у стані розвитку. Відповідно у процесі становлення знаходиться й система захисту прав патентовласників, у тому числі така її складова, як захист від злочинів.

Проблемами розвитку інституту патентних прав та системи охорони інтелектуальної власності займалися такі відомі дослідники як: В. Хаустов, Н. М. Зенкіна, В. Гесць, В. Семиноженко, Н. Шелюбська, В. П. Рассохіна, С. Феліцина, І. Антипіна, А. Барсов, В. Резнік, С. Н. Ландкофа, В. П. Мозоліна, Б. С. Антимонова, В. А. Рясенцева, К. К. Яічкова, В. Я. Іюнаса, І. Є. Маміюфу, А. І. Доркіна, В. А. Дозорцева, Н. Орлова, С. І. Артем'єва, М. М. Богуславського, Р. П. Вчорашнього та ін. Разом з тим, комплексних наукових досліджень, присвячених аналізу розвитку патентної системи для її удосконалення, не проводилося.

Метою цього дослідження є висвітлення походження такого поняття як інтелектуальна власність та здійснення стислого огляду еволюції патентно-правової системи, як основи охорони даного виду власності. Надати авторське бачення перспектив розвитку патентної системи України.

Матеріали і результати дослідження. Одна з основних особливостей інтелектуальної власності (ІВ) полягає в тому, що вона повинна приносити матеріальну або іншу користь. Це може бути:

- додатковий прибуток, отриманий від використання ІВ у сфері матеріального виробництва;
- стимулювання творчої та винахідницької діяльності громадян;
- просування на ринок власних товарів і послуг;
- сприяння духовному розвитку громадян.

Однак для того щоб отримати ту чи іншу користь від права на об'єкт інтелектуальної власності (ОІВ), необхідно спочатку його створити, а для цього слід затратити фінансові, людські та інші ресурси. Тому, якщо на даному підприємстві розроблена нова технологія одержання виробів з використанням власного ОІВ, а конкурент почав незаконно виготовляти ті ж вироби за тією ж технологією, то його вироби виявляються більш дешевими, а, отже, більш конкурентоспроможними. Таким чином, творець ОІВ опиниться в невідповідному становищі.

Ймовірно, вперше на цю обставину звернули увагу в Англії в період швидкого розвитку мануфактури. Вже на початку XIV століття королівською владою надавалися особливі «привілеї» (документ, за яким суверен надає особливе право окремішій особі) особам, які займаються створенням нових виробництв. Така підтримка прийняла форму дарування особі, що впровадила нову технологію, виключного права користування цією технологією протягом часу, достатньому для її освоєння. Дане виключне право давало розробнику переваги в конкурентній боротьбі. Королівство, у свою чергу, отримувало нову технологію виробництва, що сприяло зміцненню його економічного становища. Перші привілеї, які являлися початковою формою охорони винаходів, не робили відмінностей між винахідником в сучасному розумінні цього слова і особою, яка впроваджувало техніку вже за кордоном.

Суверен (монарх) був зацікавлений, щоб інновація замінила імпорт шляхом внутрішнього виробництва. Венеціанська Республіка вперше прийняла положення про цю форму привілеїв «парті венеціана» (1474 р.) Це положення закріпило принципи, на яких повинні ґрунтуватися патенти: корисність нових винаходів для держави, виключні права першого винахідника на обмежений період, покарання за порушення права.

Незабаром охорона винаходів у формі привілеїв перестала відповідати вимогам часу. Привілеї на винахід, замість стимулювання винахідників, перетворилася на засіб збагачення феодальної верхівки, що стала монополістом з виробництва солі, заліза, сірки, паперу, скла та інших технічних удосконалень.

Пізніше привілеями стали зловживати і цехи. Їх діяльність - це приклад суворой таємниці. Через цехову таємницю людство втратило багато винаходів. Прихованість змушувала повторно винаходити одні й ті ж об'єкти техніки.

Практика передачі технологій і створення нових виробництв набула розповсюдження в XII ст., і до XIV ст. надання особливих привілеїв здійснювалося королівською владою окремим особам для захисту ними нових виробництв, розробки нової технології, а також виключного права їх використання на досить тривалий період, необхідний для їх впровадження і навчання потрібних фахівців.

Виключне право було для винахідника щитом протягом важких років становлення і надавало йому фору як компенсацію за надання державі нового виробництва та більшої економічної незалежності.

Зловживання при наданні особливих прав тривали до 1628 р., коли було прийнято Положення про монополії. Відповідно до даного положення всі монополії проголошувалися недійсними, а виключне право на виготовлення нового виробу або створення нових виробництв у всьому королівстві надавалося справжньому і першому винахіднику таких виробів і виробництв, що підтверджувалося грамотою на привілей терміном дії до 14 років.

Якщо привілеї були застосовні при феодалізмі, то капіталізм, який вже зароджувався, вимагав адекватної йому форми охорони винаходів. Так виник патент.

Термін «патент» означає «свідоцтво, грамота», хоча існує і деяке пояснення.

Яка ж відмінність між привілеєм і патентом?

1. Патент видається відповідно до закону, а не у вигляді суб'єктивної волі монарха.

2. Патент захищає права на нові технічні рішення, що ще нікому не належать, а не надає законну силу чинним відносинам.

3. Патент захищає лише винаходи, а не промисли або суспільства. Саме останні, в основному, і охоронялися привілеєм.

Вважається, що вперше в світі патентне законодавство розробила Венеціанська Республіка. Положення Патентного Кодексу 1474 р. простежуються в патентному законодавстві країн світу навіть тепер. Патентна система – це інститут з 500-річною історією. Цікаво, що американська патентна система повторює без істотних змін Патентний Кодекс Венеції 1474 р. Простіше кажучи, патент – це визнана законодавством монополія на об'єкт техніки протягом обмеженого терміну.

Першим справжнім патентом в США був патент, виданий в 1646 р. англійцю Д. Дженклу, що проживав в Массачусетсі. Патент надавав протягом 14 років право на створення металургійного виробництва. А 21 патентне законодавство США, прийняте в 1836 р., стало прообразом для створення патентних систем більшості країн.

Розвиток патентної системи в різних країнах світу тривало до 20.03.1883 р., і закінчилося підписанням конвенції, яка заснувала Союз з охорони промислової власності (Паризька конвенція). Наступний етап у розвитку системи правової охорони промислової власності

характеризується її інтернаціоналізацією.

Патенти, як вид інтелектуальної (промислової) власності використовуються дотепер як інструмент, який регулює створення і передачу нових технологій.

Іншим об'єктом промислової власності (ОПВ), історія якого виходить з глибини століть, є торгова марка. Такі знаки у вигляді символів зображувалися ремісниками на товарах, виготовлених ними, ставилися тваринниками як «клейма» на тваринах в давні часи. Однак, незважаючи на поважний вік, вони реалізували важливий елемент законодавства про товарні знаки, що діє досі, а саме: фіксували зв'язок між товаром і виробником.

Термін «товарні знаки» (торгові марки) почали вживати тільки в 19 столітті. З цього ж часу вони почали виконувати нинішню роль у поширенні товарів, доведенні їх до покупця, розширенні торгівлі. Однак, чим ширше використовувалися марки, тим більше було випадків їх незаконного копіювання. Тому в середині минулого століття англійськими судами були розроблені засоби захисту проти таких порушень. Так народився знаменита заборона на ведення справи під іншим ім'ям: ніхто не мав права видавати свої товари за товари іншої особи.

У 30–40-х роках 20 ст. було в основному завершено розвиток законодавства про торговельні марки (Німеччина, 1936 р.; Британія, 1938 р.; США, 1946 р.). Ці закони в основних рисах не втратили дії і на сьогодні.

В Україні ж патентна система розпочала функціонувати з 18 вересня 1992 року, після того як було введено в дію «Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні». Україна є потужною інтелектуальною державою, її інтелектуальний рівень при практично відсутній фінансовій підтримці з боку держави надає досить високий науково-технічний рівень виробництва та інших сфер суспільно-корисної діяльності. Серед багатьох країн за деякими показниками Україна займає провідні місця в науці — математиці, інформатиці, фізиці та в деяких інших напрямках. Але окрім того, що патентна система незалежної України пройшла короткий шлях, є низка проблем, які значно гальмують розвиток цієї галузі, а саме:

- виїзд вітчизняних вчених за кордон і відповідно зниження науково-технологічного потенціалу країни;
- невідповідне ставлення до працівників наукової сфери та інженерних кадрів;
- відсутність мотиваційних стимулів у потенційних винахідників (комерційних, суспільних) та відповідного взаємного зв'язку між владою та наукою.

Наприклад, у Китаї було розроблено Державну стратегічну програму «Про захист прав інтелектуальної власності». У США винахіднику з державних наукових лабораторій виплачують 15 % доходу від продажу ліцензій. В Німеччині розмір винагороди повинен складати не менше 15 %, а максимально винахідник може отримати до 33 % доходу від використання винаходу. Розміри виплат винахідникам визначені також і в інших розвинутих країнах, таких як Японія, Франція та інші.

Для активізації патентної діяльності більшість високорозвинених країн розробляють та застосовують

низку стимулів. Звичайно, в Україні існує і нормативно-правова база у галузі охорони промислової власності і керівництво, яке визначає державну політику в цій сфері. У державі багато органів, які мають нібито займатися проблемами науково-технічного прогресу. Це і Кабінет Міністрів України і Державний департамент інтелектуальної власності у складі Міністерства освіти і науки України та інші державні підприємства та науково-дослідні інститути, які повинні реалізувати у межах своїх повноважень єдину економічну, фінансову, науково-технічну, інвестиційну, соціальну політику у сфері інтелектуальної власності й розробляти на основі результатів аналізу діяльності державної системи охорони інтелектуальної власності пропозиції щодо її вдосконалення. Та, на жаль, в реаліях, організація використання творчих здобутків в Україні пущена на самоплив.

Тому існування цих недоліків прямо вказує на необхідність здійснення ряду коректив, які кардинально змінять підхід до подальшого більш ефективного розвитку патентної системи, її реалізації та забезпечення вчених і підприємців законодавчо встановленими реальними можливостями в галузі охорони прав на інтелектуальну власність.

По-перше, в Україні необхідно сформувати систему мотиваційних чинників для суб'єктів інноваційної діяльності.

По-друге, доцільно розробити сучасну інфраструктуру підтримки інновацій.

По-третє, удосконалити законодавчу базу, яка буде сприяти процесу патентоотримання, надавати реальну охорону винаходів та відповідати міжнародним стандартам.

Адже, розвиток країни безпосередньо залежить від успіху та ефективності використання інтелектуальної складової, а країни з недосконалим рівнем охорони інтелектуальної власності не можуть залучити значні обсяги іноземних інвестицій і технологічних потоків для розвитку даної галузі.

Висновки. Оскільки винахідницька та патентна активність є основною передумовою науково-технологічного розвитку, то, важливою для України є інтеграція у міжнародний ринок патентів та винаходів, що надасть можливість не тільки користуватися винаходами, патенти яких перебувають у власності суб'єктів інших країн, а й розвивати власну винахідницьку й патентну діяльність.

Тому дослідження розвитку патентної системи як основного важеля для забезпечення охорони винаходів, удосконалення законодавства надасть змогу зробити наступний крок до створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності, що в свою чергу дозво-

лить нашій країні зміцнити економіку, а отже і підвищити рівень життя населення.

Список літератури: 1. *Бутник-Сиверский А. Б.* Экономика интеллектуальной собственности. Конспект лекций. К: «Институт интеллектуальной собственности и права», 2004. – 296с. 2. *Гасва О. В.* Деякі аспекти міжгалузевих зв'язків права у сфері інтелектуальної власності//Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: Ю. Г. Барабаш та ін. – Х. : Право, 2015. – Вип.29. – 206 с. 3. *Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В.* Право интеллектуальной собственности / учебное Пособие. К: Юринком Интер, 2004. -512с. 4. *Жаров В. А.* Защита права интеллектуальной собственности / Учебное пособие. К: «Институт интеллектуальной собственности и права», 2004- 64 с. 5. *Крайнев П. П.* Интеллектуальная экономика: управление промышленной собственностью. (Монография). — К: Концерн «Издательский дом «Ин Юре», 2004. - 448с. 6. *Орлов В.Н., Потапова-Синько Н.Е. и др.* Экономика отрасли связи / Учебник для вузов и спец. связи. Одесса: УГАС, 1999. – 221 с. 7. *Перевалова Л. В.* Проблемы защиты интеллектуальной собственности в системе экономической безопасности предприятия//Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: Ю.Г.Барабаш та ін. – Х. : Право, 2015. – Вип.29. – 206 с. 8. *Потапова-Синько Н.Е., Грицуленко С.И.* Влияние нематериальных активов на результаты деятельности оператора связи. / Научные труды ОНАС им. А.С. Попова. - 2003. - №3. - 52-54с. 9. *Тофило А.В.* Экспертиза объектов интеллектуальной собственности: заявки на Изобретения и полезные модели. / Конспект лекций. К: «Институт интеллектуальной собственности и права», 2004. - 176с. 10. *Цыбулев П.Н.* Основы интеллектуальной собственности / Учебное пособие. К: «Институт интеллектуальной собственности и права», 2005. — 108 с. 11. *Цыбулев П.Н.* Маркетинг интеллектуальной собственности / Учебное пособие. К: «Институт интеллектуальной собственности и права», 2004. — 184с. 12. *Цыбулев П.Н.* Оценка интеллектуальной собственности / Учебное пособие. К: «Институт интеллектуальной собственности и права», 2004. - 188с.

Bibliography (transliterated): 1. *Butnik-Siverskii, A. B.* *Ekonomika intelektual'noi sobstvennosti i prava*, 2004. Print. 2. *Haieva, O. V.* □ Deiakі aspekty mizhhaluzevykh zviazkiv prava u sferi intelektual'noi vlasnosti. □ *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriadiuvannia: zb. nauk. pr.* / Ed. Yu. H. Barabash, et al. Kharkiv: Pravo, 2015. Issue 29. Print. 3. *Drob'iazko, V. S., and R. V. Drob'iazko,* *Pravo intelektual'noi sobstvennosti. Uchebnoe Posobie.* Kiev: Iurinkom Inter, 2004. Print. 4. *Zharov, V. A.* *Zashchita prava intelektual'noi sobstvennosti. Uchebnoe posobie.* Kiev: Institut intelektual'noi sobstvennosti i prava, 2004. Print. 5. *Krainev, P. P.* *Intellektual'naia ekonomika: upravlenie promyshlennoi sobstvennosti'iu.* Kiev: Kontsern «Izdatel'skii dom «In Iure», 2004. Print. 6. *Orlov, V. N., et al.* *Ekonomika otrasli svyazi. Uchebnik dlia vuzov i spets. svyazi.* Odessa: UGAS, 1999. Print. 7. *Peravalova, L. V.* □ Problemy zakhystu intelektual'noi vlasnosti v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva □ *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriadiuvannia: zb. nauk. pr.* Kharkiv: Pravo, 2015. Issue 29. Print. 8. *Potapova-Sin'ko, N. E., and S. I. Gritsulenko* □ Vliianie nematerial'nykh aktivov na rezul'taty deiatel'nosti operatora svyazi □ *Nauchnye trudy ONAS im. A.C. Popova.* 3 (2003): 52–54. Print. 9. *Tofilo, A. B.* *Eksperitza ob'ektiv intelektual'noi sobstvennosti: zaiavki na Izobreneniia i poleznye modeli. Konspekt lektzii.* Kiev: Institut intelektual'noi sobstvennosti i prava, 2004. Print. 10. *Tsybulev, P. N.* *Osnovy intelektual'noi sobstvennosti. Uchebnoe posobie.* Kiev: Institut intelektual'noi sobstvennosti i prava, 2005. Print. 11. *Tsybulev, P. N.* *Marketing intelektual'noi sobstvennosti. Uchebnoe posobie.* Kiev: Institut intelektual'noi sobstvennosti i prava, 2004. Print. 12. *Tsybulev, P. N.* *Otsenka intelektual'noi sobstvennosti. Uchebnoe posobie.* Kiev: Institut intelektual'noi sobstvennosti i prava, 2004. Print.

Надійшла (received) 09.11.2015.

Відомості про авторів /Сведения об авторах /About the authors

Муренко Олена Леонідівна – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач кафедри права; тел. (057) 707-62-09; e-mail: olaolaola@ukr.net.

Муренко Елена Леонидовна –Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», старший преподаватель кафедры права; тел. (057) 707-62-09; e-mail: olaolaola@ukr.net.

Murenko Olena Leonidivna – National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Senior Lecturer at the Department of Law: tel. (057) 707-62-09; e-mail: olaolaola@ukr.net.